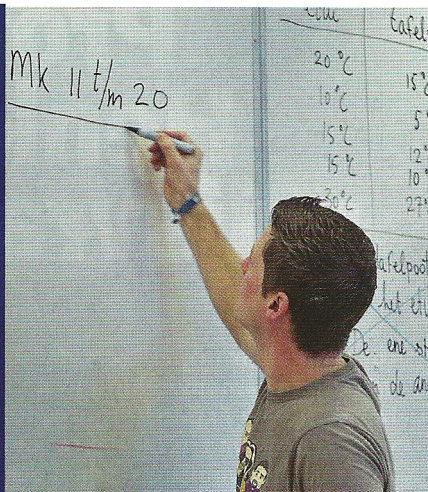

Is alles te leren?

Behalve de cruciale vraag hoe je in het onderwijs iets overbrengt, is vanzelfsprekend ook de vraag wat en waartoe? Voor velen van ons wordt het programma dat behandeld dient te worden bepaald door wat het landelijk examen voorschrijft. Binnen die grenzen bestaat weliswaar de mogelijkheid om nuances aan te brengen, maar het kader wordt grotendeels door derden bepaald.

Willem Landman

De nuance die ik zelf aanbracht in het economie onderwijs aan HAVO en VWO, is de aandacht voor de financiële markt. Naast boekhouden, de beginselen van de marketing en kostprijsberekeningen besteedde ik aandacht aan aandelen, opties en de handel in deze producten. Ik bracht tevens met een grote groep scholieren een bezoek aan de optiebeurs aan het Rokin en/of Beursplein 5. Voor een groot aantal van hen betekende dit dat zij vanaf dat moment gefascineerd raakten door alles wat er rondom de beurs gebeurde. Ik speelde met een aantal van hen een beleggingsspel (ik heb het over het predigitale tijdperk) door ze een fictief startbedrag van fl. 50.000 te geven en ze in elke grote pauze de mogelijkheid te bieden in een schriftje hun verkoop- of koop opdrachten door mij te laten noteren. Aan het eind van de week maakte ik dan de balans op. Eén van hen was daarin zo succesvol dat hij in een maand tijd dit bedrag wist te ver-20-voudigen. Ik meen mij te herinneren dat hij vanwege deze prestatie werd uitgenodigd door Ivo Niehe in zijn TV- show.

Behalve dat studenten/scholieren geïnformeerd dienen te worden over kennis van het beleggen (wat is een optie, hoe

werkt de beurs en wat staat er in de krant over de koersen) is de vraag: wat en waartoe leer je ze nog meer? Iedereen die beweert dat hij of zij anderen het succesvol beleggen kan leren is in mijn ogen een charlatan! Immers indien je het anderen zo goed kunt leren waarom ben je zelf – zo is de terechte vraag – dan niet stinkend rijk? Behoudens Buffet of Soros kan niemand deze vraag redelijkerwijs beantwoorden en dan stelt Buffet zelfs: "Whatever you do, do not follow me!" Vaak wordt mij trouwens de vraag gesteld, tijdens een voordracht of een college over beleggen: "Belegt u zelf?" Blijkbaar is dit voor degenen die je aanhoren cruciaal ten einde je geloofwaardigheid in te kunnen schatten. Ik antwoord doorgaans met een wedervraag: "Zou u mij dezelfde vraag stellen indien ik een bioloog was? En mijnheer Landman plant u zichzelf nog een beetje voort?"

Ik heb er in hoger beroepsonderwijs, binnen een minor van 30 studiepunten, voor gekozen een onderwijsprogramma aan te bieden dat voornamelijk gestoeld is op kennis. Eigenlijk een soort financiële maatschappijleer. Naast de nodige basiskennis wordt aandacht besteed aan hoe banken werken, hoe beleggers denken en doen, welke analyse metho-

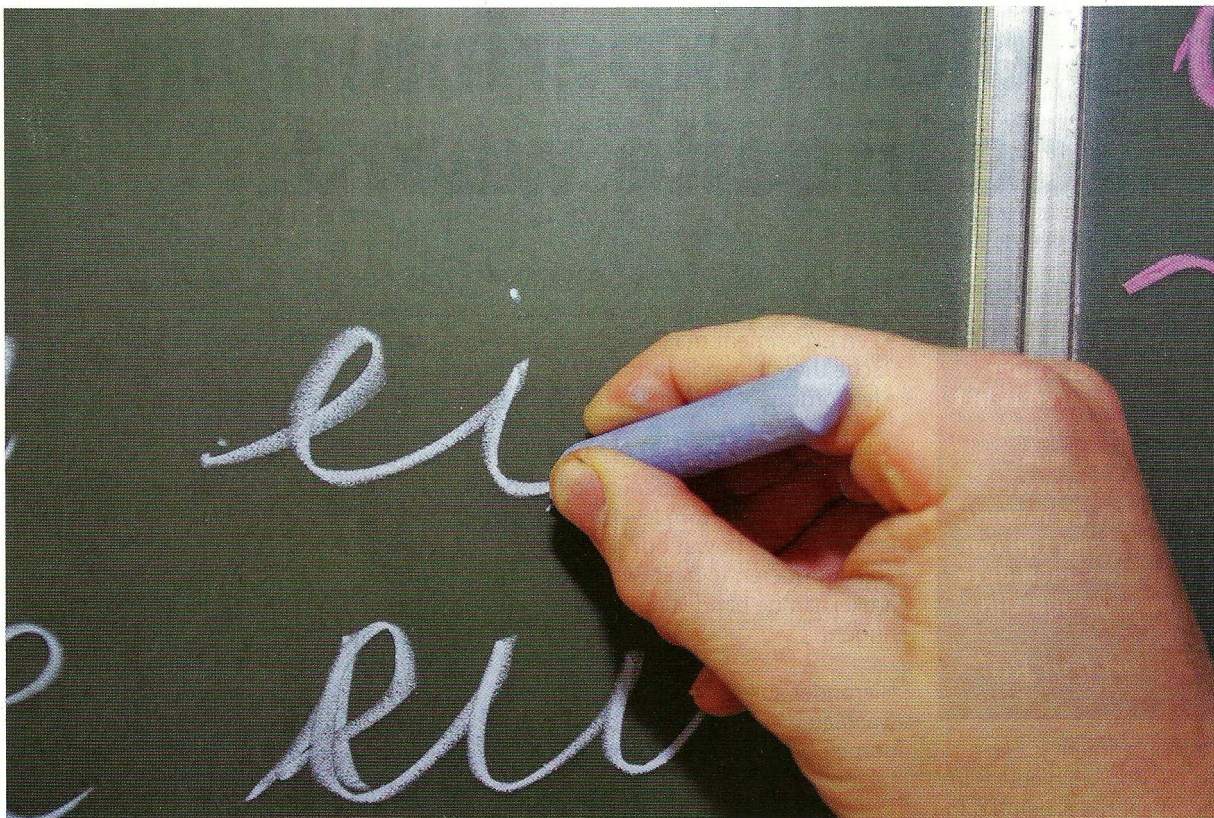
dieken ze gebruiken, wat de invloed is van de algemene economische ontwikkelingen, welke regels, wetten, normen en waarden er zijn en, indien je met klanten omgaat, welke vaardigheden nodig zijn. Wat de student er dan mee doet is een tweede, maar hij weet voldoende van de beleggingswereld om zijn eigen keuzes te maken en begrijpt (en dat is wellicht het meest belangrijke) iets meer van wat er om hem heen gebeurt. Sommigen zijn teleurgesteld indien hen duidelijk wordt wat de insteek van de opleiding is. Zij hadden eerder een cursus "rijk worden in 20 weken" verwacht.

Dat brengt mij bij de eigenlijke vraag van deze column: is alles wel te leren of dien je vooral niet ook over een aangeboren talent te beschikken?

Een voorbeeld. Ik weet vele malen meer over de beleggingswereld dan mijn vrouw. Ik bestudeer boeken over risico- en beleggedrag, lees het FD, schrijf artikelen, geef colleges over diverse onderwerpen, doe promotie onderzoek aan Nijenrode naar risicoperceptie onder particuliere beleggers en ben betrokken bij een lectoraat rondom Nieuw Economisch Leiderschap. Ik weet, zou je kunnen zeggen, redelijk veel over beleggen en de financiële wereld. Dan mijn vrouw: weet redelijk veel, is zeer geïnteresseerd, heeft een scherpe blik maar weet lang niet zoveel als ik. Toen we een paar jaren geleden beiden door een beleggersblad werden gevraagd de eindstand van de AEX op 31 december te voorspellen laat het zich raden wie van ons beiden de juiste voorspelling deed. Een voor mij uitermate pijnlijk moment waaraan ik nog vaak fijntjes wordt herinnerd.

Dus kun je terecht de vraag stellen of kennis voldoende is? Uit een onderzoek van de Nederlandse Bank (DNB) onder 1500 doorsnee Nederlanders, afgenomen binnen het kader van het 'DNB

Household Survey', is gebleken dat het niet best gesteld is met de kennis over beleggen in Nederland. In het onderzoek werden vragen gesteld over o.a. rente en inflatie en acht vragen over beleggen. Van de 1500 respondenten wist slechts 6% alle acht vragen goed te beantwoorden. Vooral de kennis van vrouwen over beleggen was slecht. Slechts 8% van de vrouwen wist 7 of 8 vragen goed te beantwoorden tegen 35% van alle mannen. Uit overig onderzoek blijkt echter dat vrouwen over het algemeen betere beleggingsresultaten boeken. Zij geven eerder toe dat de door hun gemaakte keuzes niet juist waren en passen daarop hun portefeuille aan om erger te voorkomen. Mannen volharden in hun keuze en menen dat niet *zij* maar *de markt* een fout heeft gemaakt. Dergelijk gedrag zit volgens sommige wetenschappers in onze genen en is nauwelijks (af) te leren, zo leggen tegenwoordig neuroneconomen als Victor Lamme ons uit. Beslissingen bijvoorbeeld die wij nemen met betrekking tot ons pensioen zijn absoluut niet rationeel maar worden ingegeven door functies in ons brein waarop wij geen tot nauwelijks enige invloed hebben. Het deel van het brein dat streeft naar bevrediging op korte termijn is dominant dan

het deel dat ons bevrediging schenkt op langere termijn en dus stellen wij beslissingen omtrent ons pensioen uit en kopen met dat geld liever een nieuwe auto. Je kunt dan zo vaak vertellen dat iets 'zus of zo' gedaan moet worden, maar blijkbaar is het chemische proces dat zich in het brein afspeelt van grotere invloed dan de ratio.

Dat stelt vraagtekens bij wat wij aan leerlingen/studenten leren als het gaat om zaken als beleggen of ondernemerschap: valt dat te leren of is het een aangeboren gave? Tegenwoordig is er naar mijn mening in het onderwijs overtrokken aandacht voor alles wat met ondernemen te maken heeft. Veel onderwijsprogramma's worden afgestemd op het doel om toekomstige ondernemers op te leiden, waarbij dus de vraag gesteld kan worden of iedereen voor dit ondernemerschap wel geschikt is en er middels onderwijs op voorbereid kan worden. In onze huidige samenleving zijn het - zo blijkt uit cijfers - vooral de allochtonen die verhoudingsgewijs veel als zelfstandig ondernemer door het leven gaan. Wellicht omdat zij moeilijk aan een betaalde baan in dienstverband komen, maar ik denk vooral omdat dit in hun cultuur zit ingebakken. Veel Tur-

ken, Marokkanen en Chinezen weten niet beter dan dat je voor jezelf begint. Het is hun met de paplepel in gegoten. Nu de economische crisis vooral in de bouw slachtoffers maakt is het aantal ZZP'ers van autochtone herkomst, dat in de goede tijden een bouwbedrijfje begon en nu failliet gaat, onevenredig hoog. Op enigerlei wijze mist het hun aan inzicht en ervaring om in deze moeilijkere tijden het hoofd boven water te houden. Kijk je naar de cijfers van de Kamers van Koophandel dan blijkt dat van alle nieuw gestarte ondernemingen slechts 50 % het eerste jaar haalt. Van die groep haalt dan weer 50% het tweede jaar en van wat overblijft, kan slechts 20% er daadwerkelijk van leven. In totaal dus heel veel onderwijsaanbod voor uiteindelijk een klein percentage geslaagden.

Willem Landman is docent Behavioral Finance /Beleggingsadvies Hogeschool van Amsterdam, Coördinator Minoren Beleggen (www.minorbeleggen.nl) en onderzoeker CAREM (Center for Applied Research on Economy and Management) j.w.landman@hva.nl